

Fekete J. József

„A vers olyan, mint az ablaküveg”

Szűgyi Zoltán: *A lélek elindul*. Új és régebbi versek

Divatja van az egyazon szerző korábbi verseit és újabb költeményeit elegyítő köteteknek. Számomra ezek a kiadványok kedvesebbek a „válogatott” verseknél, mert azokat nagyban befolyásolja a válogató személye, ezek között is azokat értékelem igazán, amelyeket nem a szerző, hanem valaki kívülálló, az adott poétikát értő és értékelő személy állítja össze, akinek nem kell feltétlenül kritikusi rangban állnia. Az „új és régebbi” is válogatás, de szellősebb a „válogatott versek”-nél.

A hasonló típusú kiadványok közül megszerkesztettsége révén kiemelkedik Szűgyi Zoltán gyűjteményes kötete, mert struktúrájának egyáltalán nincsen „összegereblyézett” jellege, hanem a megfontolt, átgondolt, céltudatos építkezés jellemzi.

A szerző egyébként is csendes, halk szavú, mélylázó, tépelődő költő, aki legszívesebben pásztorköltészetet művelne, bukolikus idillbe burkolózna a világ kíméletlensége elől: „Leülök. Szembe / az örökkévalósággal. / Szembe vakít a jóság. / Lábfejemre vetül a szép / árnya. Igazság matat / a szederindák között. / Szeretet borul a málnabokrokra. // Kertem előtt / megtorpannak az emberek / és riadtan kérdik: mi történik itt? (Idill) Ez viszont már nem a pásztori költészet idillikus hangulata, hanem a megtisztult, saját megtisztulására is rácsodálkozó megszólalás, a higgadság lelkiállapotának megfogalmazása. Az út vége. Abban a tekintetben, hogy Szűgyi hazát váltott, szülőhelyéről a polgárháború elől az anyaországba menekült, ám ott se fogadták ölelő karok, magának kellett megteremtenie az idegenség közepette, a családtagok és barátok elsiratása mellett a lét elviseléséhez elengedhetetlen higgadságot, az elfogadás bölcsességét, a beletörődés hitét.

Szűgyi Zoltán kimérten óvatos, a „tudom, amit tudok”-tapasztalatú, aki a lelkét inkább a vallásban fürdeti, minthogy elhamarkodott szavai összezavarják gondolatait. *Verslét* című költeményében tudatosodik, hogy a költő és a hétköznapok között mindig ott vibrál a teremtő aktus, a vers, alkotói víziójában még az a romantikus kép is felvetül, hogy poétaként a földjét is vérével kell öntöznie. Kényszerűségből, önszántából, sorsból eredően-e, nem tudni, csak azt, hogy a költővel szemben mindig a gondnok kerekedett fölül.

A gondnok ugyanis a csöndteremtést választotta:

*a lármás korszaknak
ím vége
mert a csendteremtésnek
van ideje.*

(Csendteremtés)

A Prédikátor Salamon szava, miszerint mindennek rendelt ideje van, visszaköszön például az *Élet és lélek* című költeményben: „mindenkor ideje van / a számadásnak”. Szűgyi poétikáját ez az idő, a számadás mindenkori ideje élteti és táplálja. Emiatt lesz az elfogadás költője, akit a „vagyok, aki vagyok” kinyilatkoztatás attitűdje, Isten öröklétének bizonyossága tesz belátóvá. A *Fehérben és énekelve* narratív hosszúversében, ami programversnek is tekinthető, összefoglalja élete megpróbáltatásait, veszteségeit, egzisztenciális nyomorát, politikai vesszőfutását, a polgárháború előli menekülését, a rákövetkező otthontalanságát, hozzátartozók, barátok halálát, a gondviselésbe vetett hitének elvesztését, majd Isten újbóli megtalálását, az emberi alázatból fakadó „csendteremtés idejét”, és megszüli a szavak nélküli vers eszményét.

Az említett hosszúvers egyszerre önéletrajz, vallomás, végelszámolás, egy kicsit felkészülés a késleltetett halálra: tisztulás, a bűnök fehérre lúgozása, a hitehagyottság levetkezése, az örökkévalóságra berendezkedés megkezdése, hiszen akit kebelére fogadott a korábban eltaszított, elfeledett, figyelmen kívül hagyott Isten, az értheti meg, hogy a visszafogadás nem a mindenkori jelen megéléséhez nyújtott segítség, hanem támasz, magyarázat, értelmezés, intés és útmutatás a földi élet olyan megéléséhez, ami elfogadhatóvá teszi ezen élet végességének következetességét – teheti-e? –, megerősíti az üdvtörténetbe vetett hitet, mert keresztény költő előtt aligha mutathat egyéb felkészülési lehetőséget a Mindenható, akinek van válasza az öröklétre készülő egyén kérdéseire. A válasz a kert, a diófa árnyéka, a pillangók, és annak fölismerése, hogy nem a költő a gondnoka az épületnek, a kertnek, a versnek, a gondolatnak, a szépség és az élet efemer boldogságának, hanem mindhárom, a természet, az élet és a költészet fölött az egyetlen Gondnok áll.

A megtérésben megnyugvás csendes, szinte hallgatag versei a *Pillangóversek* ciklusba sorolt költemények. A pillangó egyfelől az illanó szépség metaforája, másfelől a verssé képződő gondolaté, ami a pillanatot áttemeli az öröklétbe, és ezzel határtalan szabadságot teremt számára. A költő, ha verset ír, akkor teremt, jeladást végez, jelet hoz létre. Versben nyilatkozik meg, pillangóként engedi szabadjára gondolatait, hogy azok akadálytalanul szálljanak, annak eshetőségét is feltételezve, hogy röptük soha senkinek nem ötlük szemébe. Verset írni, vagyis jelet hagyni annyi, mint valakit utasítani valamire, ha nem egyébre, a jelek követésére, a vers olvasására. Versben megnyilatkozni ugyanakkor nem egyéb, mint önnön létünk bizonyossága, a légzés és a szívdobogás szabadságának intellektuális megfelelője. A negyven év költészeti termését összegző kötet *Pillangóversek* ciklusának végelszámolás-jellegét látszik erősíteni, hogy kiolvasható belőle a költő értékrendszere, amiben a legfőbbek közé tartoznak az érzelmek, az érzelmek kinyilvánítására alkalmasság, a pillanat öröme, a távozás bátorsága és a megérkezés ígéretének boldogsága, a realitás és a transzcendencia egységének megértése.

A kert Szűgyi költészetének frekventált toposza. A kert a gondolat tere, az önvizsgálathoz szükséges nyugalom megteremtésének színhelye, a fény és az árnyék játékának színpada, a remény fenséges magányának ligete, amelyből pillangóként

szállnak tova a versek, a külvilágtól elválasztott tér, az elmagányosodás lehetőségét megteremtő „természet kicsiben” versbéli megjelenítése egyszerre idézi meg az urbánus világ előli visszahúzódság gesztusát és az elmélkedés szellős szentélyét, Szűgyinél ezért magától értetődően a kert felől indulva az istenkeresésre nyit a vers, a kert szemlélődés elmélkedésre vált, majd a transzcendens megismerése felé fordul: „Nyár. Ősz. Tél. Tavasz. / Elvesznek. Eltűnnek mind. / Átlényegülnek. // ITEM // Ki vagy te? Te hatalmas / – kérdem tűnődve a fügefá alatt.” (Pillangóvers az áttűnésről) A versbe foglalt átlényegülés már az ókortól foglalkoztatta a gondolkodókat, Ovidius pedig költői toposzá emelte, s lám, két évezred elteltével is megkerülhetetlen költői-emberi téma. Az átalakulás, ami nemcsak a pillangók, hanem az össztermészet megújulási képességének sajátossága is, közvetlenül veti fel Isten mibenlétének költőileg artikulálható fürkészését. Az idézett költeményre következő vers (Pillangóvers a várakozásról) az előző hangütését meghatározó alázattal szemben a személyiség gigantikus kinagyítása révén („jobb lábammal a tengerben / ballal a föld kövén / állok akár egy erős / angyal a fényes láncra fűzött / gránátalmák hőmpolygásával / a tűzoszlopban”) mitikus képet mutat az emberről. Az emberi nagyság és az isteni nagyság egymással nem mérhető, egymással nem állítható párhuzamba, viszont viszonyítható egymáshoz, és mindkettő a maga helyére tehető. Ez a hitevesztett, majd elkeseredésében a „mélységek mélyének legmélyéről” újra Istenhez forduló költő értékvilágában a helyes arányok megtartása mellett tisztul a megmérettetés az alázat haikujává: „Váram lett kertem. / Örökkévaló – ki vagy –, / látsz-e még engem?” (Pillangóhaiku a kertről)

Szűgyi Zoltán már-már szótlán költői teljesítményében jelentős szerepe van a tudatos nyelvi ökonómiának, a megtalált formának, A Pillangóversekben uralkodó haikunak, ami különböző sorkombinációk közé épül, és leggyakrabban tankára (wakára) hasonlít, ám nem törekszik annak szabályaira, valamint a képi szimbolikának. A versekben megjelenő bölcső, szárított almaszeletek, dió, füge, méz, füvek, fák, kert, társ, arc, kéz – mind az összetartozás különböző szintjeire utalnak, az embernek emberre utaltsága és az embernek a Teremtőre hagyatkozása jelenik meg általuk.

A költemény Szűgyi számára létének bizonyossága, Isten közvetlen megnyilvánulása az ember biológiája révén. Amellett, hogy új (vers)világokat hoz létre, maga is verssé válik, mintegy Isten létének eleven tanúságaként: „Szívem szonettet / ver. Légzésem haiku. / Megnyilatkozom. // ITEM // Verssé leszek, hogy így tegyek bizonyosságot: ma is él Isten.” (Pillangóvers a megnyilatkozásról)

Az élő Istenbe vetett hit, a belőle táplálkozó remény és alázat különös alakzatot öltve találkozik az emberi, költői jelhagyás szándékával Szűgyi szótlanságra törekvő költészetében. A Mózes által tolmácsoltt, „vagyok, aki vagyok” kinyilatkoztatás, amelyben a létige egyszerre jelöli a múltbeli, jelenbeli és jövőbeli isteni létezését, egy 77 darabból álló ciklust generált, amelyben a költő saját elektrokardiogramjából alakított ki 4+4+3+3 sorozatú vizuális szonettet, és címként a *vagyok, aki vagyok* mondatot tüntette föl ugyanennyi nyelven. A hangtalan versek valóban szót nélkülöző alkotások, ám voltaképpen a költő szívhangját rögzítik, ami az EKG-fölvételből valami eljárás révén bizonyára visszaalakítható hanggá, de artikulált szöveggé aligha. A szívhangok elektrokardiográfiai lejegyzése így képi jeladássá alakul a művész keze alatt, aki önnön biológiai lényének jelenvalóságát dokumentálja általa. Tudatja, hogy van, hogy létezik, él, és hisz Istenben. Szívhangja: Isten és a vers.

Ezek a hallhatatlan, csupán vizuálisan megjelenő költemények emellett metaforikusan fölmutatják a költő *Befogadó Nagy Szívét*. Versei egyértelműen sugallják,

hogy hitét a kereszténységben találta meg, ám más vallásokat is ismer, nem utasítja el azok hívóit, se nyelvüket, se habitusukat, mindannyian együtt léteznek egy hatalmas szívdobbanásban. „és hogy a lélek él, hogy a lélek az, / mi bennünket mind eredendően összeköt, / és nem a vér”. (Fehérben és énekelve)

Ezzel a ciklussal Szűgyi Zoltán eljutott a csendteremtés újabb állomásához, ami jelen pillanatban végállomásnak tűnik, ám meglehet, hogy pusztán szárnyvonal, az örök rend- és csendkereső ablaküvegként tekint a versre, legalábbis a *Nemrég alig tudtam még* költeményében, vagyis szerinte a költő a versen keresztül szemléli a világot, a vers címzettje, az olvasó pedig azon keresztül nyer rálátást a költő poétikájára, Szűgyi esetében konkrétan magára a költőre is.

Végül szeretnék visszautalni gondolatmenetem elejére: bámulatosan élvezetes a kötet fölépítése, csak javasolhatom, hogy akinek kezébe jut, lineárisan olvassa, verset vers után, és ne a tartalomjegyzékből mazsolázzon. A lineáris olvasás ugyanis egyébként rejtett értékekkel gazdagítja az olvasói élményt.

(*Forum, Újvidék, 2018*)